

อริยสัจแห่งวัฒนธรรม

The Four Truths of Culture

สาयนต์ ไพรชาญจิตร¹ | Sayan Praicharnjit

บทคัดย่อ

มนุษย์เกิดมาเพื่อเป็นผู้นำในการทำสิ่งที่ดีที่สุดตามที่มนุษย์ สัตว์ พืช สรรพสิ่ง และสรรพสารปรารถนาาร่วมกัน คือ เป็นผู้นำในการสร้าง “ประโยชน์สุข” ที่หมายถึง การอยู่รอดอย่างสันติสุขด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพของปัจเจกทั้งหมดทั้งมวล กระบวนการที่มนุษย์กระทำเพื่อให้เกิดซึ่งประโยชน์สุขนั้น เรียกว่า การศึกษาเรียนรู้ การฝึก การหัด และการพัฒนา ที่ดำเนินไปอย่างบูรณาการและพึ่งพิงสัมพันธ์กันเกิด องค์รวมของความสัมพันธ์ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูล มีเมตตาไมตรี ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญ ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ พืช สรรพสิ่ง สรรพสารที่เป็นธรรมชาติ กายภาพ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์

วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในขั้นต้นเป็นเรื่องของปัจเจกชนที่มีปัญญารู้แจ้งถึงความจริงในกฎของธรรมชาติที่ว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน แยกจากกันไม่ได้ มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวหรือพวกเดียวได้ ต้องอยู่ร่วมกับมนุษย์ผู้อื่น สัตว์อื่น และสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายที่ต่างก็ปรารถนาใน ประโยชน์สุข ด้วยกันทั้งสิ้น

วัฒนธรรม หมายถึง องค์รวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในสภาวะสมดุล มีเมตตาไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอย่างพึ่งพิงสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม และมนุษย์กับธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ

¹ศาสตราจารย์ ประจำเรือนไทยยายสัณจัน กรุงเก่าอยุธยา

วัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ให้ความสำคัญในเรื่องของความเป็นส่วนรวม (common) มากกว่าความเป็นส่วนตน (private) มีความมุ่งหมายขึ้นสูงในเรื่องการสร้างประโยชน์สุข (absolute happiness) ที่ได้จากการปฏิบัติภาวนาโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยวัตถุมากกว่าความสุข (happiness) ที่เกิดจากการเสพบริโภควัตถุ ที่เป็นเพียงเป้าหมายขั้นต่ำ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมกระทำให้บรรลุเป้าหมายแห่งประโยชน์สุขได้

วัฒนธรรม ชุมชน สังคม ชาติพันธุ์ ล้วนเป็นเรื่องของส่วนรวม : common เป็นเรื่องของ เรา หลาย พหุชน มหาชน ที่เกิดจากสัมพันธ์ภาพเชิงสร้างสรรค์ระหว่าง ฉันท กู และปัจเจกชน ทั้งหมดทั้งมวลจำนวนมาก วิธีปฏิบัติที่จะสร้างสรรค์ให้เกิด ส่วนรวม ได้ คือ การมีส่วนร่วม : participation วิธีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม และสร้างสรรค์ให้เกิด ส่วนรวม ได้ ก็ต้องลด ตนเอง กู : selfness และ ส่วนตน ของกู : selfishness ลงให้เหลือน้อยที่สุดในขั้นต่ำ และทำไม่ให้เกิดตน (กู) อยู่เลย ไม่มีของตน (ของกู) อยู่เลยในขั้นสูง วิธีทำให้เหลือ ตนเอง กู น้อยที่สุด หรือ ไม่เหลือตนเองอยู่เลย ทำได้โดยการ ให้ และการยอมรับในการมีอยู่ ของคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายอย่างเป็นกัลยาณมิตร หัวใจของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง คือ การมีตัวกู มีของกูให้น้อยที่สุดหรือไม่ต้องมีทั้งสองสิ่งนั้นอยู่เลยแม้แต่น้อย ซึ่งอาจจะทำได้ยาก แต่ทำได้แล้วจะรู้ว่า “ดี” อย่างหาที่เปรียบไม่ได้ การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน สังคม ภูมิสังคม และชาติพันธุ์ที่แท้จริงต้องเป็นการทำความเจริญที่ถูกต้องตามกฎหมายธรรมชาติ และความเจริญที่ถูกต้องก็คือ การทำลายความเห็นแก่ตัวให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

คำสำคัญ : อริยสังขารวิธี อริยสังแห่งวัฒนธรรม ประโยชน์สุข กฎธรรมชาติ

Abstract

Culture/community/social and ethnicity is **holistic state of compassionate and interdependent relation or connectedness of manussaya (manature) to manussaya, of manussaya to physical natures and of manussaya to supernatures.**

Culture is the must since it is always originated from **absolute happiness**; individual survival is sustained by being together with others interdependently.

Cultural goal/end is **absolute happiness** that aims to sustain the rule of nature; all beings are connected and related interdependently.

Means to meet cultural goal/end should be by (1) loving and treating others compassionately as loving and treating ownself, (2) living and working for others more than for ownself, (3) following and sustain the rule of nature; all is one, one is all and living together interdependently.

Keywords: Ariya-sacca methodology, The four truths of culture, Absolute happiness, Natural rules

เราเกิดมาทำไม ?

เวลาที่อยู่หนึ่ง ๆ เพราะปัญหาต่าง ๆ รุมเร้าจนหาทางออกไม่เจอ หรืออยู่หนึ่ง ๆ เพราะไม่มีปัญหาอะไรมารบกวน เชื่อว่าหลายคนคงเคยตั้งคำถามแปลก ๆ กับตัวเองว่า **คนเราเกิดมาทำไม? ตัวเราเกิดมาทำไม?**

เมื่อยี่สิบกว่าปีก่อนช่วงที่ยังรับราชการเป็นนักโบราณคดีอยู่ในกรมศิลปากร ข้าพเจ้าก็เฝ้าถามตัวเองด้วยคำถามนี้อยู่บ่อย ๆ ถามทุกครั้งก็ตอบตัวเองไม่ได้สักครั้งเดียว ตอบไม่ได้แล้วก็ผ่านเลยไป ไม่ได้พยายามหาคำตอบ เพราะคิดว่าไม่สำคัญ พอผ่านวิกฤตไปได้แต่ละครั้งก็ลืมที่จะหาคำตอบ ชีวิตก็วนเวียนอยู่กับความวุ่นวาย แก่เรื่องนี้ได้เดียวเรื่องใหม่ก็ถาโถมเข้ามาให้ต้องแก้อีก ไม่มีเรื่องก็เที่ยวได้หาเรื่อง (ที่คิดเอาว่าดี) มาใส่ตัวไม่ได้หยุดได้หย่อน และส่วนมากเรื่องที่คิดว่าดีว่าถูกต้องกลับกลายเป็นประเด็นที่กลับมาทำร้ายตัวเองอยู่บ่อย ๆ กระนั้นก็ยังไม่สามารถให้คำตอบได้ว่า **เราเกิดมาทำไม? อยู่ไปแล้วจะได้อะไร? เรียนแล้วจะรู้อะไร? รู้แล้วจะเอาไปทำอะไร? ทำอย่างนั้นอย่างนั้นแล้วจะได้อะไรบ้าง? ได้มาแล้วนั้นจริงหรือเปล่า? จากนั้นจะไปไหน? ฯลฯ**

การได้ตั้งใจฟังแถบบันทึกเสียงการบรรยายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ : 2449 - 2536) และติดตามอ่านหนังสือถอดเสียงธรรมบรรยายในวาระและโอกาสต่าง ๆ ของท่านหลายครั้ง และอีกหลายสิบครั้งจึงได้พบคำตอบเบื้องต้นว่า

มนุษย์เกิดมาเพื่อที่จะได้พบความจริงอันประเสริฐที่ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กฎแห่งอิทัปปัจจตาหรือกฎของความเป็นเช่นนั้นเอง ผ่านการศึกษาด้วยกระบวนการไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติตามอริยมรรคแปดประการ เกิดความสงบเย็นเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งสัตว์อื่นที่มีอยู่ในโลกนี้ไม่มีศักยภาพที่จะทำได้สำเร็จอย่างมนุษย์ได้

นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังเข้าใจอีกว่า

มนุษย์เกิดมาเพื่อเป็นผู้นำในการทำสิ่งที่ดีที่สุดตามที่มนุษย์ สัตว์ พืช สรรพสิ่งและสรรพสารปรารถนาร่วมกัน คือเป็นผู้นำในการสร้าง “ประโยชน์สุข” ที่หมายถึง การอยู่รอดอย่างสันติสุขด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพของปัจเจกทั้งหมดทั้งมวล และ กระบวนการที่มนุษย์กระทำเพื่อให้เกิดซึ่งประโยชน์สุขนั้น เรียกว่า การศึกษาเรียนรู้ การฝึก การหัด และการพัฒนา ที่ดำเนินไปอย่างบูรณาการและพึ่งพิงสัมพันธ์ จนเกิดองค์รวมของความสัมพันธ์ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูล มีเมตตาไมตรี ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญ ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ พืช สรรพสิ่ง สรรพสารที่เป็นธรรมชาติกายภาพ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์

อริยสัจแห่งวัฒนธรรม

ในยุคสมัยที่ฐานคิดแบบกลไกแยกส่วนของวิทยาศาสตร์กายภาพครองโลก (คริสต์ศตวรรษที่ 20) คำว่า วัฒนธรรม หรือ CULTURE ถูกอธิบายในความหมายที่แตกกระจายหลายหลากห่างไกลจากความหมายดั้งเดิมที่อยู่บนฐานคิดแบบองค์รวม เป็นผลให้มีหน่วยพัฒนาวัฒนธรรมหน่วยย่อย ๆ เกิดขึ้นมาทำหน้าที่พัฒนาเพียงเฉพาะส่วนหรือสาขาของวัฒนธรรมในความเชี่ยวชาญในศาสตร์เดียวมากมายตามไปด้วย และที่น่าวิตกก็คือหน่วยจัดการในสาขาวิชาการหรือวิชาชีพที่แยกส่วนเหล่านั้นส่วนมากยกย่องระดับความสำคัญของสาขา ศาสตร์ของตนให้แยกตัวออกไปจากวัฒนธรรมชุมชนที่เคยสัมพันธ์อย่างยิ่งกับ

สาขาของวัฒนธรรมศาสตร์ วิชาการหรือวิชาชีพอื่น ๆ ที่เคยบูรณาการกลมเกลียวกันในลักษณะกระบวนการพึ่งพิงสัมพันธ์ ทำนุบำรุงกันและกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน และพากันเข้าใจผิดไปว่าภาคส่วนที่ตนเองสังกัด เชี่ยวชาญหรือจัดการอยู่นั้นมิได้เป็นวัฒนธรรมหรือเกี่ยวข้องอย่างไรกับวัฒนธรรมในมิติอื่น ๆ เช่น **ภาคการเมือง** (นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การทหาร) **ภาคเศรษฐกิจ** (เศรษฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ การบัญชี การบริหารธุรกิจ) **ภาควิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรม** (วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสาขาต่าง ๆ คอมพิวเตอร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์) **ภาคการแพทย์ การอนามัยและสาธารณสุข** (วิทยาศาสตร์การแพทย์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ) **ภาคการขนส่งคมนาคม** **ภาคสื่อสารโทรคมนาคม** **ภาคการเกษตร** (เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ ประมง) **ภาคทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** (โลกศาสตร์ ธรณีวิทยา ปฐพีวิทยา วนศาสตร์ สิ่งแวดล้อมศึกษา สัตววิทยา อุทกวิทยา กีฏวิทยา ฯลฯ) เป็นต้น

ผู้คนในสาขาวิชาต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนเชื่อมั่นว่า ตนเองและกลุ่มของตนเท่านั้นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เราจึงเห็นกลุ่มคนต่าง ๆ พยายามยกตัวเองขึ้นข่มทับและแสดงอำนาจเหนือคน กลุ่มอื่น พยายามอย่างสุดกำลังที่จะแย่งชิงทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวมเอาไปเป็นของกลุ่มตนและส่วนตนให้มากที่สุด ด้วยคิดว่ากลุ่มของตนหรือตนเองเท่านั้นที่มีสิทธิ์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และคนอื่น ๆ และพยายามกำหนดวิถีให้คนต่างกลุ่มดำเนินตามหรือรับใช้กลุ่มของตนอย่างแยบยล เห็นได้จากการพัฒนาของประเทศจำนวนมากในโลกนี้ที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อภาคการเมือง และภาคเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมมากกว่าภาคส่วนอื่น ๆ จนเกิดรูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะแยกส่วน (fragmentalism/reductionism) และ **เบียดขับแข่งขัน** (competitivism) ที่ถูกเพาะบ่มบำรุงเลี้ยงจนเติบโตและงอกงามอย่างรวดเร็วเกินกว่ากฎกติกาใด ๆ จะควบคุมได้ และภายใต้สภาวะที่หน่วยย่อย สาขาย่อย ระบบย่อยของวัฒนธรรมถูกจัดการไปอย่างขาดการประสานสัมพันธ์เชิงกระบวนการ ทำให้ความหมายของวัฒนธรรมถูกจำกัดให้เล็ก แคบลง และกระจัดกระจายแยกห่างออกจากกันไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งใคร ๆ ก็คิดและเชื่อกันว่าวัฒนธรรมเป็นเพียงอะไร ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่น ดนตรี การแสดงภาษา กริยาวาจา อาหาร การแต่งกาย พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ ซึ่งมีความเป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้

ข้าพเจ้าเห็นว่าเราต้องทบทวน ประเมิน และทำความเข้าใจสาระสำคัญของ วัฒนธรรมกันเสียใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ มิใช่เพื่อเพิ่มบทบาท ขององค์กร หน่วยงานที่บริหารจัดการพัฒนาวัฒนธรรมให้ใหญ่โตขึ้นเท่าเทียมกระทรวงอื่น ๆ และภาคส่วนอื่น ๆ หากแต่เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ตระหนักในความสำคัญของภาคส่วนอื่น ๆ อย่างเสมอหน้ากัน ให้ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของส่วนใหญ่ ไม่ใช่อยู่เหนือหรือ อยู่นอกภาคส่วนอื่น ๆ หรือใหญ่กว่า มีอำนาจเหนือกว่าส่วนอื่นอยู่ตลอดเวลา และเพื่อให้ สามารถขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมให้ประสานสัมพันธ์กันไปแบบไม่ลัดกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เลือกเอาอย่างหนึ่งอย่างใดเพียงอย่างเดียวแล้วละทิ้งหรือเบียดขับทำลายความหลากหลาย อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของธรรมชาติและวัฒนธรรมไปอย่างที่เคยกระทำมาและ พยายามกระทำกันอยู่ทุกวันนี้

การเรียนรู้ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา 60 ปี ช่วยให้ข้าพเจ้าได้พบความจริงบางส่วน เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ข้าพเจ้าเรียกว่า **อริยสัจวัฒนธรรม (cultural truths)** หลายประการ ที่สำคัญได้แก่

1) วิถีวิทยาที่ดีที่สุดในการศึกษาวิจัยและทำความเข้าใจวัฒนธรรม คือ **อริยสัจวิธี (ariyasatja methodology)** ที่พระพุทธเจ้าใช้ในการวิจัยเรื่องทุกข์และค้นพบหนทางดับทุกข์ ซึ่งวิถีวิทยาดังกล่าวมีคำถามที่ช่วยให้ผู้ตอบสามารถเข้าถึงความหมาย ด้วยคำถามว่า **วัฒนธรรมคืออะไร? รู้และเข้าใจที่มาและเหตุผลความจำเป็นด้วยคำถามว่า วัฒนธรรม มาจากอะไร? ทำไมจึงต้องมีวัฒนธรรม? รู้และเข้าใจเรื่องความมุ่งหมายและเป้าหมาย ของวัฒนธรรมว่าคืออะไร? เป็นอย่างไร? ด้วยคำถามว่า วัฒนธรรมมีไปเพื่ออะไร? และรู้ถึง วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายของวัฒนธรรม ด้วยคำถามว่า วัฒนธรรมสร้างสรรค์ได้ โดยวิธีใด?**

2) **วัฒนธรรม หรือ พฤติกรรม (culture)** เป็นเรื่องเดียวกันกับคำว่า **สังคม (social)** เป็นอย่างเดียวกับคำว่า **ชุมชน (community)** และเป็นเรื่องเดียว กับคำว่า **ชาติพันธุ์ (ethnicity)** ซึ่งเป็นองค์รวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในสภาวะสมดุล มีเมตตาไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอย่างพึงพิงสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (manature) ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม (physical nature) และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ (supernature)

3) ในกระบวนการวัฒนธรรมมีกลไกสำคัญสองประการที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้วัฒนธรรมทำหน้าที่สร้าง **สุขภาวะขั้นสมบูรณ์** หรือ **ประโยชน์สุข** อย่างยั่งยืนยาวนาน ได้แก่ **ภูมิปัญญา (wisdom)** และ **ศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมสุนทรีย์ (aesthetic culture)** หรือ **วัฒนธรรมแสดงออก (expressive culture)**

4) **ภูมิปัญญา** หมายถึง ระบบความรู้ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม หรือทักษะในการจัดการให้เกิดองค์รวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในสถานะสมดุล มีเมตตาไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอย่างพึ่งพิงสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติหรือธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ และการที่คนจะมีภูมิปัญญาที่เหมาะสมได้ก็ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้จากคนอื่น สัตว์อื่น และสิ่งอื่นที่ดำรงอยู่ร่วมกัน เรียนรู้ว่าปัจเจกชนจะมีสันติสุข พหุชนจะมีสันติภาพ สังคมจะมีประโยชน์สุขถ้วนหน้ากันได้อย่างไร

5) **ศิลปวัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรมสุนทรีย์** เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการจัดการระบบอารมณ์และความรู้สึกของคนในการอยู่ร่วมกับคนอื่น สัตว์อื่น และสิ่งอื่นให้อยู่ในสถานะสุนทรีย์ หรือ งาม อยู่เสมอ เพราะสุนทรีย์อารมณ์ หรือ ความงามทางอารมณ์ ก่อให้เกิด **ประโยชน์สุข** ทั้งแก่ตนเองผู้เป็นเจ้าของอารมณ์ และแก่ผู้อื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น ๆ ที่อยู่บริบทของอารมณ์ได้เป็นอย่างดี เมื่อใดก็ตามที่ **ภูมิปัญญา** และ **ศิลปวัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรมสุนทรีย์** ไม่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ทำงานไม่ราบรื่น ติดขัด วัฒนธรรมหรือชุมชนนั้น ๆ ก็เกิดปัญหา เกิดความเดือดร้อนและเป็นทุกข์ทั่วกัน มีตัวอย่างให้เห็นได้ทั่วไปทั้งในประเทศไทยของเราเองและในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ภาพที่ 1 : วิธีอริยสัจ เป็นวิธีวิทยาที่พระพุทธเจ้าใช้ในการหาคำตอบเรื่องทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ประกอบด้วยคำถามสำคัญ 4 คำถาม ประกอบด้วย (1) คือ อะไร? (2) มาจากเหตุปัจจัยใด? หรือ ทำให้เป็นเช่นนี้/นั้น (3) เป็นไปเพื่ออะไร? หรือมีจุดมุ่งหมายใด? (4) จะสามารถบรรลุปเป้าหมายได้โดยวิธีใด?

ภาพที่ 2 : แผนภาพอธิบายอริยสัจวัจนธรรม (the Truth of Culture) ที่หมายถึง องค์รวมของ
ความสัมพันธ์ที่อยู่ในสภาวะสมดุล มีเมตตาไมตรี เอื้อเฟื้อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญ
อย่างพึ่งพิงสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (manussaya, manature) ระหว่างมนุษย์กับ
ธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม (physical nature) และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือ
ธรรมชาติหรือธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ (supernature)

ภาพที่ 3 : องค์รวมแห่งวัฒนธรรม (Cultural Holism) ที่มีความหมายเดียวกันกับชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ ประกอบด้วยมิติหรือระบบย่อยของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ล้วนมีฐานกำเนิดจากรากเหง้าที่มาจากกฎธรรมชาติดิ ศาสนา จักรวาลวิทยา กระบวนทัศน์ โลกทัศน์เดียวกัน แต่ละมิติทำหน้าที่ในส่วนของการตีความ ฟังฟังสัมพันธ์และบูรณาการเข้ากับส่วนอื่นมิได้แยกขาดออกไปอย่างอิสระ เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่ว่า สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน มีกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างพึ่งพิงสัมพันธ์กันกับส่วนอื่นที่ต่างเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน

วัฒนธรรม คืออะไร?

สภาวะเช่นไรจึงเป็นวัฒนธรรม

ภาพที่ 4 : ความหมายของวัฒนธรรมที่เป็นสภาวะของความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติกายภาพ และมนุษย์กับธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ผู้สนใจและเข้าใจสามารถคัดลอกความหมายนี้ไปใช้อ้างอิงในการศึกษา วิจัย การเรียนการสอน การเขียนตำราได้

หลักฐานทางโบราณคดีไม่ว่าจะถูกค้นพบที่ใด ๆ ในโลกนี้ ยืนยันว่าทั้งวัฒนธรรม ชุมชน สังคม ชาติพันธุ์ ภูมิสังคม ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องความสัมพันธ์เฉพาะแต่ของมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น เพราะว่ามันยังไม่ได้เกิดขึ้นและเป็นไปอย่างเดียว ๆ โดด ๆ และมนุษย์ก็ไม่ได้เก่งกาจจนสามารถอยู่นอกเหนือกฎธรรมชาติเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนตตา

ไปได้ มนุษย์เป็นสิ่งเล็ก ๆ ในระบบธรรมชาติ และก็ยังอยู่ร่วมกับมิติธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์อีกมากมายที่มนุษย์ต้องจัดการตัวเองให้มีความสัมพันธ์กับมิติต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างเหมาะสม และสิ่งนอกเหนือธรรมชาติที่มีพลังนี้เองที่มนุษย์ในอดีตให้ความสำคัญมาก มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมในรูปแบบศิลปวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมสุนทรีย์ที่เป็นกลไกและสัญลักษณ์แสดงสัมพันธ์ภาพที่ดียิ่งับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ เช่น ศิลปะ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม บทร้อง ทำรำ ดนตรี การแสดงต่าง ๆ พิธีกรรม พลีกรรม บูชาโยน การสวดมนต์อ่อนนวย การบวงสรวงสังเวย การกราบไหว้บูชา ซึ่งเป็นแนวทางให้มนุษย์ปฏิบัติต่อธรรมชาติกายภาพทั้งดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ สรรพสัตว์ พืช สรรพสิ่งและสรรพสาร อย่างอ่อนน้อมถ่อมใจ ไม่ทำลายล้าง มนุษย์จึงสามารถอยู่รอดอย่างสันติสุข อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติภาพเป็นลำดับสืบมา

ในทัศนะของข้าพเจ้า วัฒนธรรม จึงหมายถึง องค์รวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในสถานะสมดุล มีเมตตาไมตรี เอื้อเฟื้อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอย่างพึงพิงสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม และมนุษย์กับธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ

Culture is holistic state of compassionate and interdependent relation or connectedness of manussaya (manature) to manussaya, of manussaya to physical natures and of manussaya to supernatures.

สมุหทัยของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมาจากความปรารถนาใน “ประโยชน์สุข”

ภาพที่ 5 : แสดงสาระสำคัญว่า “ประโยชน์สุข : Absolute Happiness” เป็นทั้งที่มาหรือเหตุปัจจัย (สมุหทัย) และเป้าหมายปลายสุด (นิโรธ) ของวัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์

ด้วยเหตุที่สรรพสิ่งในโลกและระบบจักรวาลล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด สรรพชีวิต สรรพสิ่งเป็นองค์รวมที่ประกอบขึ้นจากปริมาณภาคของสรรพสารแบบเดียวกันอย่างบูรณาการ ต่างกันแต่เรื่องปริมาณและสัดส่วนขององค์ประกอบย่อย ที่รู้จักกันเป็นพื้นฐานเป็นต้นว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ ธาตุโลหะ และจิตวิญญาณ ซึ่งทุกส่วนต่างก็เป็นเหตุปัจจัยของกันและกันตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตาและ

ปฏิเสธสมมุติฐานที่ว่า เมื่อสิ่งนั้น ๆ มี (เกิด) สิ่งนี้จึงมี (เกิด) เมื่อสิ่งนั้น ๆ สูญ (ดับ) สิ่งนี้จึงสูญ (ดับ) และมีวิถีชีวิตเป็นไปตามกฎธรรมชาติ อนิจจัง ทุกขัง อนตตา และ ตถาต้ามานเป็นเช่นนั้นเอง เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่พึ่งพิงสัมพันธ์กัน

สรรพสิ่ง (ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ และธาตุต่าง ๆ) เมื่อมีสัมพันธ์ภาพกันในสภาวะที่เหมาะสมก็สามารถมีสภาพเป็นองค์รวมที่มีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาได้ และเมื่อขาดสัมพันธ์ภาพที่เหมาะสมในภาวะใดภาวะหนึ่งชีวิตนั้นก็เสื่อมและดับสูญไป หรือไม่ก็แปรเปลี่ยนเลื่อนไหลกลายเป็นสิ่งอื่น ๆ ได้

มนุษย์เป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ในธรรมชาติ มีวิถีของชีวิตเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ไม่ได้เป็นอิสระแยกออกไปจากสรรพสิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติ เราเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยที่มีพัฒนาการ บุรณาการ และสัมพันธ์ภาพอันเหมาะสมของ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ ธาตุต่าง ๆ รวมทั้งจิตวิญญาณ ดังนั้น การมีชีวิตอยู่ของเราก็ต้องอาศัยกระบวนการจัดการให้สัมพันธ์ภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นไปอย่างสมดุล เอื้อเพื่อเกื้อกูล มีเมตตาไมตรี ทำนุบำรุงกันและพึ่งพิงสัมพันธ์กันตลอดเวลา

สรรพสิ่งในระบบธรรมชาติ ทั้งมนุษย์ สรรพสารที่เป็นธรรมชาติกายภาพ และสิ่งเหนือธรรมชาติ/ธรรมชาติที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งปวงต่างก็มีความปรารถนาาร่วมกันสองประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) ความปรารถนาที่จะอยู่รอดอย่างสันติสุข และ
- 2) ความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพตามกฎธรรมชาติ

เรียกความปรารถนาสองระดับรวม ๆ ว่า ประโยชน์สุข : absolute happiness อันเป็นทั้งเหตุปัจจัยและความมุ่งหมายสูงสุดของกระบวนการวัฒนธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงกำหนดไว้ในพระปฐมบรมราชโองการ “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ซึ่งเป็นเสมือนแผนพัฒนาการที่ทรงใช้ในการพัฒนาประเทศไทยมาเป็นเวลานานตลอดรัชสมัยของพระองค์ (พ.ศ. 2489 - 2559)

มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีโอกาสมากกว่าสัตว์อื่นเพราะมีคุณสมบัติที่สามารถฝึกและพัฒนาให้เป็นผู้นำกระทำในสิ่งที่ดีงามและเจริญอย่างถูกต้องตามกฎธรรมชาติได้ง่าย แต่ในสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติอีกด้านหนึ่ง มนุษย์ก็เป็นพวกที่อ่อนแอและ

เพราะบางที่สุด ไม่มีอาวุธใด ๆ ติดตัวเลย ไม่สามารถอยู่ด้วยตัวเองเดี่ยว ๆ โดดได้ตลอดช่วงชีวิต ต้องอยู่ร่วมกันกับคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น ต้องพึ่งพาธรรมชาติกายภาพอื่น ๆ ที่เรียกกันว่า **ทรัพยากร (resource)** ซึ่งข้าพเจ้าให้ความหมายของคำ **ทรัพยากร** ว่า คือ **สิ่งที่ทำให้ปลื้มใจเมื่อใช้ประโยชน์** สำหรับเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

นอกจากนี้ในระบบธรรมชาติ มนุษย์ยังเป็นหนึ่งเดียวเกี่ยวข้องกับสัตว์ อากาศ ดิน หิน ต้นไม้ สายน้ำ สรรพสิ่ง และสรรพสารที่อยู่ร่วมกัน ทุกอย่างดังกล่าวสามารถแลกเปลี่ยนสสาร เซลล์ อะตอม และปริมาณภาคขนาดเล็กกว่าอะตอมที่มีอยู่ในร่างกายให้แกกันและกันได้ตลอดเวลา ทั้งเมื่อตายลงแล้วแปรเปลี่ยนรูปร่างสลายส่วนไปเป็นอาหารของสิ่งอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือการแลกเปลี่ยนอากาศธาตุในยามที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยกัน ดังนั้นเพื่อให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้ตามวิกฎแห่งธรรมชาติ ตามกฎธรรมชาติ มนุษย์และสรรพชีวิตทั้งหลายจึงจำเป็นต้องมีวิธีที่เหมาะสมในการจัดการระบบความสัมพันธ์ของกันและกันให้เป็นปกติตามกฎธรรมชาติอยู่เสมอ ซึ่งกลไกที่ทำหน้าที่ได้ดีที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ก็คือ **วัฒนธรรม ชุมชน ชาติพันธุ์ และ สังคม**

วัฒนธรรมเพื่ออะไร ?

ความมุ่งหมายและนิโรธของวัฒนธรรม ก็คือ ประโยชน์สุข

ภาพที่ 6 : เป้าหมายปลายสุดหรือนิโรธของวัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ คือ การดำรงสภาวะที่สมบูรณ์และยั่งยืนของประโยชน์สุข ที่หมายถึงปัจเจกทั้งหลายสามารถอยู่รอดอย่างสันติสุขด้วยการอยู่ร่วมกันกับปัจเจกอื่น ๆ อย่างสันติภาพ เป็นความพยายามในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติกายภาพ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติให้เป็นไปอย่างพึงพิงสัมพันธ์ตามกฎธรรมชาติอยู่เสมอ

เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ต้องใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ วิธีการและกระบวนการสำหรับสร้าง **ประโยชน์สุข** เพื่อการอยู่รอดและสร้างสรรค์แบบแผนการอยู่ร่วมกันในระบบธรรมชาติ ให้เป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่ว่า **สรรพสิ่งเป็นหนึ่งเดียวกัน แยกออกจากกันมิได้** การเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งเป็นไปอย่างพึงพิงสัมพันธ์

ดังนั้น ความมุ่งหมายของวัฒนธรรม หรือ นิโรธของวัฒนธรรม ก็คือ การรักษากฎของ ธรรมชาติและการดำรงสภาวะสัมบูรณ์ของประโยชน์สุข ตามกฎของธรรมชาติที่หมายถึง การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพิงสัมพันธ์ตามความจริงที่ว่าสรรพสิ่งเป็นหนึ่งเดียวกัน แยกออกจากกันมิได้ สรรพชีวิตทั้งหลายล้วนเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่า กฎแห่งอิทัปปัจจยตาและปฏิจจสมุปบาท อย่างที่ ท่านพุทธทาสภิกขุ เรียกว่า กฎแห่งความเป็นเช่นนั้นเอง (ตถตา) ไม่มีเป็นอย่างอื่น ไม่มีเป้าหมายหรือความมุ่งหมายอย่างอื่น มีแต่อย่างนี้เท่านั้น ต้องเป็นอย่างนี้เท่านั้น

ภาพที่ 7 : สภาวะที่เรียกว่า ประโยชน์สุข เป็นสภาวะธรรมในกลุ่มเดียวหรือเช่นเดียวกับ นิพพาน ที่หมายถึง สภาวะที่สงบ เย็น เป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติพัฒนาคุณธรรม เกิดขึ้นภายในใจในกายของปัจเจกแต่ละคน/ตัว/อัน/สิ่ง ที่อยู่ร่วมกัน แสดงออกสู่ภายนอก คือ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีพหุสัมพันธ์ต่อกันและกันด้วยความเกื้อกูล มีเมตตาไมตรี มุ่งทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอยู่เสมอ เป็นผลได้สำคัญที่สุดในกระบวนการวัฒนธรรม

ในความเข้าใจของข้าพเจ้า **สถานะสมบูรณ์ของประโยชน์สุข** เป็นธรรมในกลุ่มเดียวกับ **นิพพาน** ที่มีแต่ความสงบเย็นไม่ร้อนร่นกระวนกระวายไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ทุกอย่างทุกประการเป็นไปตามธรรมชาติ เข้าใจว่ามันต้องเป็นเช่นนั้น เป็นอย่างนั้น ฝืนไม่ได้ เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า ถ้าทำดีก็ดีในขณะที่ทำ และถ้าทำไม่ดีมันก็ไม่ดีในขณะที่ทำนั้น ไม่ใช่ทำดีแล้วรอว่าอีกเมื่อไรจะได้ดี ทำชั่วแล้วจะรีบหนีไม่ต้องรับชั่ว ไม่ต้องรอ ไม่ต้องหนี ทำเดี๋ยวนั้นก็ได้ผลไม่ดีก็เกิดความชั่วร้ายเลวทรามเดี๋ยวนั้นทันที และทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในกระบวนการวัฒนธรรม ชุมชน ชาติพันธุ์และสังคม

วัฒนธรรมโดยวิธีใด?

“มรรคแห่งวัฒนธรรม” เป็นอย่างไร? ทำอย่างไร?

ภาพที่ 8 : วิธีปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่ประโยชน์สุข คือ พึ่งพิงสัมพันธ์ (interdependency) ตามกฎธรรมชาติ

เมื่อวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายปลายทางสุดท้ายอยู่ที่การดำรงสภาวะที่มนุษย์ ธรรมชาติกายภาพ และสิ่งเหนือธรรมชาติหรือธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ทั้งหมดทั้งปวงสามารถอยู่รอดด้วยการอยู่ร่วมกันตามกฎธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน วิธีการที่ดีที่สุดในที่บรรพบุรุษของทุกศาสนาแนะนำให้ปฏิบัติก็คือ การไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ส่วนรวม การคิดดีและทำดีมีเมตตาไมตรีต่อมนุษย์คนอื่น ๆ ต่อสัตว์อื่น ๆ ต่อสิ่งอื่น ๆ ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบด้วยอุบายต่าง ๆ เพราะตระหนักดีว่าทั้งคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น ทั้งหมดทั้งปวงนั้น ล้วนเกี่ยวข้องเป็นหนึ่งเดียวกับตัวเราทั้งสิ้น หากเบียดเบียน ทำร้าย ทำลายคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นก็เท่ากับเบียดเบียน ทำร้าย ทำลายตนเอง

วิธีการทางวัฒนธรรม ชุมชน ชาติพันธุ์ และสังคม ที่ดีที่สุดและเหมาะสมแก่ทุกบริบท ทุกกาลละ ทุกเทศะ ก็คือ การปฏิบัติต่อกันอย่างเกื้อกูลด้วยเมตตาไมตรีอย่างกัลยาณมิตร ในฐานะที่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย บนฐานความรู้ ความศรัทธา ในกฎธรรมชาติที่ว่าสรรพสิ่งเป็นหนึ่งเดียวกันและพึ่งพิงสัมพันธ์กันเสมอ

เมื่อวัฒนธรรมถูกสร้างสรรค์ให้เป็นวิถีทางไปสู่ความอยู่รอดอย่างสันติสุขและมีความสามารถในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับสรรพสิ่งอื่น ๆ ในธรรมชาติอย่างสันติภาพ วัฒนธรรมจึงเป็นองค์รวมของกระบวนการพัฒนาและจัดการระบบความสัมพันธ์อย่างบูรณาการให้ส่วนที่เป็นหนึ่ง ส่วนที่เป็นตนหรือส่วนของปัจเจก (one/unity/individual) เอื้อเพื่อเกื้อกูลกับส่วนที่หลากหลายจนกลายเป็นส่วนรวม (all/diversity/society) ได้อย่างยั่งยืน

คุณธรรม จริยธรรม

สาระสำคัญของการปฏิบัติพัฒนาทางวัฒนธรรมในส่วนที่เป็นหนึ่ง เป็นปัจเจก หรือส่วนตน คือ การพัฒนาภายใน (internal/self management & nourishment) วัฒนธรรมที่เป็นกระบวนการพัฒนาภายในหรือพัฒนาจิตใจนี้โดยทั่วไปเรียกว่า คุณธรรม (value/moral) วัฒนธรรมภายในเป็นวัฒนธรรมจิตใจ วัฒนธรรมอวัตถุ (non - material culture) หรือ วัฒนธรรมเชิงนาม (intangible culture) ที่สามารถตรวจวัดได้จาก ระดับความสามารถในการพึ่งตนเอง การควบคุมตนเอง (รู้ตัวทั่วพร้อม) จัดการตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม ของปัจเจกบุคคลนั้น ๆ

การพัฒนาภายในเป็นกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจในความรู้ด้วยวิธีวิทยาต่าง ๆ จนเกิดสิ่งที่เรียกว่า **ปัญญา** หรือความรู้แจ้งในความจริงแท้ตามกฎธรรมชาติที่**สรรพสิ่งเป็นหนึ่งเดียวกันและพึ่งพิงสัมพันธ์กันเสมอ** ซึ่งข้อสรุปนี้เป็น **วิชา** หรือ **ความรู้ที่ถูกต้อง** ใช้สำหรับการจัดการระบบความสัมพันธ์ของปัจเจกชนกับมนุษย์ผู้อื่นทั้งที่เป็นปัจเจกชนคนเดียวโดด ๆ และที่เป็นกลุ่มขนาดต่าง ๆ จัดการระบบความสัมพันธ์กับสัตว์อื่น สิ่งอื่น รวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็น**ส่วนที่อยู่นอกตัว** (external parties) ให้เป็นไปอย่างเอื้อเพื่อเกื้อกูล มีเมตตาไมตรี จนบรรลุสภาวะสมบูรณ์ของประโยชน์สุขอย่างยั่งยืน

กระบวนการจัดการระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกที่ผ่านการพัฒนาและทำนุบำรุงภายในให้เจริญอย่างถูกต้องจนเกิดปัญญาแล้วกับส่วนที่อยู่นอกตัวคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น สิ่งเหนือธรรมชาติ ให้เกิดประโยชน์สุขตามความมุ่งหมายของวัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ ดังกล่าว ข้าพเจ้าเรียกกระบวนการนั้นว่า **จริยธรรม (ethics/goodness)** ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเชิงนามภายนอกหรือวัฒนธรรมนอกตนที่มักปรากฏในการปฏิบัติจัดการให้เกิดความสัมพันธ์กับคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นที่อยู่ร่วมกัน และมักจะมีผลผลิต สิ่งประดิษฐ์จากความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลออกมาในรูปวัฒนธรรมเชิงรูปหรือวัฒนธรรมวัตถุ (tangible culture/material culture) เป็นอาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้าง เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural terra/cultural terrain) และวัฒนธรรมเชิงนามที่เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม/วัฒนธรรมสุนทรีย์ (aesthetic cultures) และภูมิปัญญา (wisdom)

พฤติกรรมสำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรมนอกตน ก็คือ **จริยธรรมแห่งการมีส่วนร่วม (ethic of participation)** ของปัจเจกชนจำนวนมากกว่าสองคนขึ้นไปจนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มหรือรู้สึกได้ว่าเป็นกลุ่มเป็นพวกของมนุษย์เป็น**ชุมชน** เป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยหรือ**ชาติพันธุ์** และก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม/รู้สึกร่วมเป็นกลุ่มขนาดใหญ่เรียกว่า **สังคม** ที่สมาชิกในกลุ่มในชุมชนและในสังคมเดียวกันมีความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎธรรมชาติในทิศทางเดียวกัน มีจักรวาลทัศน์ โลกทัศน์ กระบวนทัศน์เดียวกัน มีกฎเกณฑ์และแบบแผนร่วมกันในการปฏิบัติต่อกันคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น และสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างมีเมตตาไมตรี แก่กันและกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอยู่เสมอ วิธีปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ดีที่สุด ได้ผลที่สุด มีประสิทธิภาพมากที่สุด ต้องเป็นไปอย่างที่ท่านพุทธทาสภิกขุแนะนำไว้ นั่นคือ **การไม่มีตัวกูของกู หรือ การไม่เห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิง และการมีส่วนร่วม** เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิด “ส่วนรวม” และการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพิงสัมพันธ์จนเกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 9 : สรุปสาระสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม ที่เป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการ
วัฒนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์

อริยสัจวัจนธรรมโดยสรุป

วัจนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ในขั้นต้นเป็นเรื่องของปัจเจกชนที่มีปัญญารู้แจ้งถึงความจริงในกฎของธรรมชาติที่ว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน แยกจากกันมิได้ มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวหรือพวกเดียวได้ ต้องอยู่ร่วมกับมนุษย์ผู้อื่น สัตว์อื่นและสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายที่ต่างก็ปรารถนาใน **ประโยชน์สุข** ด้วยกันทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาอย่างแยกคางแล้วเราจะพบว่าทั้งวัจนธรรม ชุมชน สังคม และชาติพันธุ์ต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ให้ความสำคัญใน **เรื่องของความเป็นส่วนรวม (common) มากกว่าความเป็นส่วนตัว (private)** มีความมุ่งหมายขั้นสูงในเรื่องการสร้างประโยชน์สุข (absolute happiness) ที่ได้จากการปฏิบัติภาวนาโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยวัตถุมากกว่าความสุข (happiness) ที่เกิดจากการเสพบริโภควัตถุที่เป็นเพียงเป้าหมายขั้นต่ำ ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมกระทำให้บรรลุเป้าหมายขั้นสูงได้

ความรู้แจ้งในความจริงแท้ดังกล่าวช่วยให้ปัจเจกชนสามารถคิดและปฏิบัติในทางที่เป็นคุณต่อคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นที่อยู่นอกตัวได้เหมือนกับที่คิดและปฏิบัติต่อตนเอง มีความรู้ความสามารถที่จะตระหนักและให้ความสำคัญต่อความเป็น **เรา : We และของเรา : Ours** มากกว่ายึดมั่นถือมั่นอยู่ที่ความเป็น **ฉัน (กู) : I และของฉัน (ของกู) : Mine** สามารถที่จะเป็นผู้ **ให้ : To Give** แก่คนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น มากกว่าการเป็นผู้รับ : **To Gain** จากคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นแต่อย่างเดียว ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งผลในการทำลายความเห็นแก่ตัว สร้างความเป็นส่วนรวม พัฒนาให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า **ชุมชนและสังคมไปพร้อม ๆ กัน** แล้วแต่ว่าใครจะเรียกสภาวะดี ๆ นั้นว่าอะไร แต่ที่แน่นอนก็คือ เป็นสภาวะที่ปราศจากทุกข์ ไม่ร้อนรันทรมานเพราะโลก ไม่ทรมานทรมานเพราะโกรธเกลียด และก็ไม่อับเฉามีตมทน งงววย ละล้าละลังเพราะความหลงไม่รู้ทิศทางที่ควรจะไป เป็นสภาวะที่มีแต่ประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ทั้ง **ตนเอง และ ส่วนรวม**

เรื่องของ **วัจนธรรม** ในความเข้าใจของข้าพเจ้ามีสาระสำคัญโดยสรุปได้ ดังนี้

(1) วัจนธรรม ชุมชน สังคม ชาติพันธุ์ ล้วนเป็นเรื่องของ **ส่วนรวม : common** เป็นเรื่องของ **เรา หลาย พหุชน มหาชน** ที่เกิดจากสัมพันธ์ภาพเชิงสร้างสรรค์ระหว่าง **ฉัน กู และปัจเจกชน** ทั้งหมดทั้งมวลจำนวนมาก

- (2) วิธีปฏิบัติที่จะสร้างสรรค์ให้เกิด **ส่วนรวม** ได้ คือ การมีส่วนร่วม : participation
- (3) วิธีปฏิบัติที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม และสร้างสรรค์ให้เกิด **ส่วนรวม** ได้ ก็ต้องลด **ตนเอง** ญ : selfness และ **ส่วนตน** ของญ : selfishness ลงให้เหลือน้อยที่สุดในขั้นต่ำ และทำให้เหลือตน (ญ) อยู่เลย ไม่มีของตน (ของญ) อยู่เลยในขั้นสูง
- (4) วิธีทำให้เหลือ **ตนเอง** ญ น้อยที่สุด หรือ **ไม่เหลือตนเองอยู่เลย** ทำได้โดยการ **ให้** และ **การยอมรับในการมีอยู่** ของคนอื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่นในฐานะที่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายอย่างเป็นกัลยาณมิตร
- (5) **หัวใจของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง** คือ การมีตัวญ มีของญให้น้อยที่สุดหรือไม่ต้องมีทั้งสองสิ่งนั้นอยู่เลยแม้แต่น้อย ซึ่งอาจจะทำได้ยาก แต่ทำได้แล้วจะรู้ว่า “ดี” อย่างหาที่เปรียบไม่ได้
- (6) การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน สังคม ภูมิสังคม และชาติพันธุ์ที่แท้จริง ต้องเป็นการทำความเจริญที่ถูกต้องตามกฎหมายธรรมชาติ และความเจริญที่ถูกต้องก็คือ การทำลายความเห็นแก่ตัวให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- (7) **วัฒนธรรม** หมายถึง **องค์รวมของความสัมพันธ์ที่อยู่ในสถานะสมดุลมีเมตตาไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูล ทำนุบำรุงกันและกันให้เจริญอย่างพึงพิงสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติกายภาพที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วม และมนุษย์กับธรรมชาติส่วนที่มีอำนาจเหนือมนุษย์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ**

Culture is holistic state of compassionate and interdependent relation or connectedness of manussaya (manature) to manussaya, of manussaya to physical natures and of manussaya to supernatures.

ภาพที่ 10 (1) : สรุปสาระสำคัญของกระบวนการวัฒนธรรมที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เน้นเรื่องการเห็น
 ความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าตน และส่วนตน จนเกิดสภาวะที่เรียกว่า “เรา” และ
 “ของเรา” และวิธีการปฏิบัติจัดการให้เกิดส่วนรวมมากกว่าส่วนตนโดยการ “ให้” มากกว่า
 “การรับ”

ภาพที่ 10 (2) : สรุปสาระสำคัญของกระบวนการวัฒนธรรมที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เน้นเรื่องการเห็น
ความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าตน และส่วนตน จนเกิดสภาวะที่เรียกว่า “เรา”
และ “ของเรา” และวิธีการปฏิบัติจัดการให้เกิดส่วนรวมมากกว่าส่วนตนโดยการ
“ให้” มากกว่า “การรับ”

ภาพที่ 10 (3) : สรุปสาระสำคัญของกระบวนการวัฒนธรรมที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เน้นเรื่องการเห็น
 ความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าตน และส่วนตน จนเกิดสภาวะที่เรียกว่า “เรา” และ
 “ของเรา” และวิธีการปฏิบัติจัดการให้เกิดส่วนรวมมากกว่าส่วนตนโดยการ “ให้” มากกว่า
 “การรับ”

ภาพที่ 10 (4) : สรุปสาระสำคัญของกระบวนการวัฒนธรรมที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เน้นเรื่องการเห็น
ความสำคัญของส่วนรวมมากกว่าตน และส่วนตน จนเกิดสภาวะที่เรียกว่า “เรา” และ
“ของเรา” และวิธีการปฏิบัติจัดการให้เกิดส่วนรวมมากกว่าส่วนตนโดยการ
“ให้” มากกว่า “การรับ”